

Syddansk Universitet

Det Ny Merino

#14

Institut for Sprog og Kommunikation

Når modsætninger mødes

- en operationalisering af en Situationel Dialektisk Videnskabsteori

Katrine Dupont og Sara Emilie Troelsdatter

Marts 2017

ISSN: 2445 – 6764

Copyright ©

Artiklen må bruges og genbruges under Creative Commons licens BY-NC-ND, hvilket betyder, at den må gengives og spredes elektronisk eller på anden måde, hvis det sker med klar kildeangivelse og/eller med link tilbage til den pågældende gengivelse.

Redaktion: Flemming Smedegaard, Iben Malthe Roldsgaard & Katrine Slott Nielsen

Præsentation af forfatterne

Katrine Dupont

Innovationskonsulent hos University College Lillebælt

Cand.Mag. International Virksomhedskommunikation

Medlem i forskningsgruppen TRILO

Sara Emilie Troelsdatter

Innovationskonsulent hos University College Lillebælt

Cand.Mag. International Virksomhedskommunikation

Medlem i forskningsgruppen TRILO

Når modsætninger mødes

- en operationalisering af en Situationel Dialektisk Videnskabsteori

Katrine Dupont

og Sara Emilie Troelsdatter

Abstract

I denne artikel præsenteres en operationalisering af en situationel dialektisk videnskabsteori. Der oplyses fire metateoretiske antagelser om subjektivitet overfor objektivitet, induktion overfor deduktion, konsensus overfor disensus og konstruktion overfor eksisterende virkelighed, som danner grundlag for en situationel dialektisk videnskabsteoretisk model. Der præsenteres i forlængelse heraf en erkendelsesteori, der peger på, at det mest fyldestgørende bud på at forklare fænomener sker gennem en anskuelse af genstandsfeltet fra forskellige vinkler, som situationelt vælges af forskeren med udgangspunkt i den situation han/hun befinder sig i på et givent tidspunkt. I artiklen udfoldes den dialektiske tænkning med inspiration fra dialektisk teori, paradoksteori, polaritetsledelse, pragmatisme, Gareth Morgans metaforer samt kompleksitetsteori. Artiklen berører ligeledes forskerens rolle i relation til videnskabsteorien samt hvilke overvejelser der blandt relevante at gøre sig, når man anvender den situationelle dialektiske videnskabsteori.

Indledning

Positivismen, hermeneutikken, strukturalismen samt socialkonstruktivismen er alle benævnelser af og eksempler på veletablerede videnskabsteoretiske retninger, der bygger på forskellige ontologiske samt epistemologiske forståelser, hvor de på forskellig vis argumenterer for, hvordan ”videnskabelig viden frembringes, begrundes og anvendes i samfundet” (Holm 2011:14). Holm (2011) påpeger, at for at en vidensarbejder kan arbejde med viden, kræver det, at denne kan forholde sig kritisk til de oplysninger, han/hun bliver givet. Forudsætningen for dette er dog først og fremmest en forståelse af, hvad viden og videnskab er (ibid.: 13-14). Som ovennævnte citat peger på, er det centrale for en videnskabsteori, hvordan viden frembringes, begrundes og anvendes. Det er derfor netop videnskabsteoretiske overvejelser, der danner grundlag for, at man overhovedet kan forholde sig kritisk til et givent genstandsfelt.

Som forsker befinder man sig som oftest inden for én af de allerede etablerede videnskabsteoretiske retninger alt efter, hvad der stemmer overens med ens egne overbevisninger i forhold til både videnskabelig og verdenssyn. Med den ene videnskabsteoretiske position vil man klart have positioneret sig i forhold til andre videnskabsteoretiske retninger, og man vil have nogle prædeterminerede måder, hvorpå man anskuer sit genstandsfelt.

De fleste studerende bliver som en del af deres studie præsenteret for en række videnskabsteoretiske retninger og traditioner. Dette var også gældende for os, da vi studerede International Virksomhedskommunikation på Syddansk Universitet. Dengang gik vi således i gang med at udforske, hvilken af de etablerede videnskabsteoretiske ståsteder, der synes at være passende for os at arbejde ud fra. Vi læste om mange forskellige etablerede videnskabsteoretiske retninger i forventningen om til sidst at finde den ene videnskabsteori, vi kunne tilslutte os, og som dermed bestod af anskuelser og antagelser, vi kunne identificere os med. Det stod os dog hurtigt klart, at dette ikke var så lige til som forventet.

Dette skyldes, at vi fik en følelse af, at hvis vi positionerede os entydigt inden for én videnskabsteoretisk retning, ville vi komme til at indtage en mere eller mindre troende position over for denne retning. Vi ville således skulle betragte genstandsfeltet ud fra nogle prædeterminerede anskuelser og antagelser og dermed udelukke det, der ikke stemte overens med disse - på trods af, at der kunne opstå situationer, hvor det ikke var det mest hensigtsmæssige valg. Denne positionering - og måske endda næsten troende positionering - inden for én videnskabsteoretisk retning er uden tvivl ønskværdig for nogle forskere. Vi fandt dog hurtigt ud af, at det ikke var ønskværdigt for os. Vi oplevede, at vi kontinuerligt stillede os tvivlende over for en række af de elementer, der befandt sig inden for de allerede definerede videnskabsteorier. Vi kunne således ikke finde én videnskabsteori, hvor vi på forhånd kunne sige ja til hele pakken. Der var hele tiden noget, vi ikke kunne identificere os med eller vi ikke på forhånd kunne sige, om gav mening i de situationer, vi i fremtiden ville komme til at stå i.

Derfor måtte vi søge andre veje i forhold til at finde vores videnskabsteoretiske ståsted, og vi fandt det derfor nødvendigt at gøre os refleksioner over vores videnskabsteoretiske fundament. Vi tog derfor udgangspunkt i en række antagelser, som alle videnskabsteoretiske retninger forholder sig til, som vi sidenhen har kaldt metateoretiske antagelser. Formålet med dette var at udforske, hvordan vi selv ville forholde os til en række parametre. Dette blev således startskuddet til den dialektiske videnskabsteori, der med inspiration fra Dakwar et al. (2017) senere har fået navnet den situationelle dialektiske videnskabsteori, som vi har videreudviklet siden vi dimitterede fra Syddansk Universitet, og som vi nu vil præsentere i denne artikel.

De metateoretiske antagelser

Vi finder det hensigtsmæssigt ganske kort at redegøre for processen for udviklingen af den situationelle dialektiske videnskabsteori, da dette er medvirkende til at skabe en forståelse for baggrunden for vores videnskabsteoretiske ståsted. Vi opstiller nedenfor fire metateoretiske antagelser, som i ontologisk forstand er medvirkende til at belyse vores antagelser om virkeligheden. Disse metateoretiske antagelser kan derved siges at være vores grundlæggende verdensforståelse og livssyn, og de er samtidig medvirkende til at pege på, hvordan vi anskuer forskerens rolle samt genstandsfeltet.

De fire metateoretiske antagelser består af og er formuleret som to modsætninger, eller sagt på en anden måde; et modsætningspar, der er opsat som poler over for hinanden på hver deres kontinuum. Denne opstilling af modsætningspar er foretaget med udgangspunkt i en grundlæggende dialektisk forståelse af, at alting eksisterer i kraft af dets modsætning (Morgan 2006: 273). De to poler er derved gensidigt afhængige og er dermed en del af samme helhed, hvorfor den ene pol på den måde ikke kan eksistere uden den anden (Johnson 1992: 23). Denne forståelse af modsætninger nævnes ganske kort her og danner baggrund for opstillingen af de metateoretiske antagelser. Dette vender vi tilbage til senere i denne artikel. Indholdet af de fire metateoretiske antagelser belyses først, hvorefter vi kommenterer på, hvordan vi placerer os på kontinuummerne.

Første metateoretiske antagelse: Subjektivitet over for objektivitet

Figur 1. Første metateoretiske antagelse

Denne metateoretiske antagelse omhandler, hvorvidt man som forsker anerkender og anser det som værende ønskværdigt at forholde sig henholdsvis subjektivt eller objektivt til forskningsfeltet. Subjektivitet beror på subjektets egne forestillinger om virkeligheden, og således hvordan et subjekt selv opfatter forskellige forhold. Objektivitet kendetegnes derimod som værende uafhængigt af personlige forhold. Der hersker herved et ønske om at fremstille faktiske forhold om virkeligheden.

Socialkonstruktivismen kan eksempelvis anses som værende en videnskabsteoretisk retning præget af subjektivitet. Socialkonstruktivismen anser al menneskelig erkendelse som værende socialt konstrueret, hvorfor der ikke eksisterer noget objektivt. Virkeligheden skabes således gennem interaktion og i vores fælles måde at tale om denne på (Holm 2011: 121-137). Dette bevirker, at erkendelse sker via en bestemt optik eller forståelsesramme, der gør, at erkendelsen ligeledes beror på individuelle og dermed subjektive perceptioner.

Positivismen kan på den anden side anses som et eksempel på en videnskabsteoretisk retning, der med et objektivt ideal søger at beskrive virkeligheden, sådan som den virkelig er (Rønn 2006: 169). Betegnelsen ”positiv” angår det reelle, præcise og sikre (Collin & Køppe 2008: 65), og positivismen vil således undersøge det, der foreligger konkret. Gennem observation, som positivisterne opfatter som en nøgtern undersøgelse af forskningsobjektet, får man adgang til det objektivt sande (Holm 2011: 31).

Anden metateoretiske antagelse: Induktion over for deduktion

Figur 2. Anden metateoretiske antagelse

En stillingtagen til denne metateoretiske antagelse er med til at tydeliggøre, hvorvidt man som forsker foretrækker en induktiv eller deduktiv tilgang til genstandsfeltet. En induktiv tilgang til forskningsfeltet beror på, at erkendelsen starter i observation, således at enhver teori kan føres tilbage til dette (Holm 2011: 25). Deduktion er derimod et begreb, der dækker over en slutningsform, hvor man med udgangspunkt i hypoteser udleder antagelser (Collin & Køppe 2008: 372). Den deduktive tilgang har derved også et mere teoretisk fundament, hvorimod den induktive tilgang er mere begrebsfattig.

Det tydeligste eksempel på en induktiv tilgang er empirismen, hvis filosofiske udgangspunkt hævder, at viden skal tilegnes gennem sanseerfaring (Holm 2011: 24). Andre eksempler på induktive tilgange kan være både hermeneutikken og socialkonstruktivismen, der begge har et empirisk udgangspunkt i tilgangen til forskningsfeltet.

En deduktiv tilgang kan eksemplificeres ved rationalismen. Rationalister hævder, at sanserne tager fejl, hvorfor de er af den opfattelse, at kun en deduktiv tilgang giver sikker viden. Af andre eksempler kan nævnes de meget normative såvel som strukturalistiske teorier med et veletableret begrebsapparat, hvor teorien er udgangspunktet for forskningsfeltet.

Tredje metateoretiske antagelse: Konsensus over for disensus

Konsensus ————— Disensus

Figur 3. Tredje metateoretiske antagelse

Den metateoretiske antagelse om konsensus over for disensus er en ontologisk antagelse, der er medvirkende til at tydeliggøre, hvorvidt man som forsker har fokus på sammenhæng og konsensus eller om fokus derimod er rettet mod dekonstruktion og disensus.

Konsensus søger således efter helhed og sammenhænge, der kan bidrage til at få verden til at fungere bedst muligt. Et sådan fokus kan eksemplificeres med hermeneutikken. Med den hermeneutiske cirkel søger man som forsker at forstå og belyse helheden ud fra delene og delene ud fra helheden. Således søger man som hermeneutiker at rette opmærksomhed mod sammenhæng og orden (Holm 2011: 86-88).

Med fokus på disensus er opmærksomheden på den anden side rettet mod at dekonstruere elementer og dermed bryde dem ned for at kunne løse tingene, hvilket eksempelvis kan tydeliggøres med strukturalismen, der netop fragmenterer de analytiske elementer (ibid.: 101-120).

Fjerde metateoretiske antagelse: Konstruktion over for eksisterende virkelighed

Konstruktion ————— Eksisterende virkelighed

Figur 4. Fjerde metateoretiske antagelse

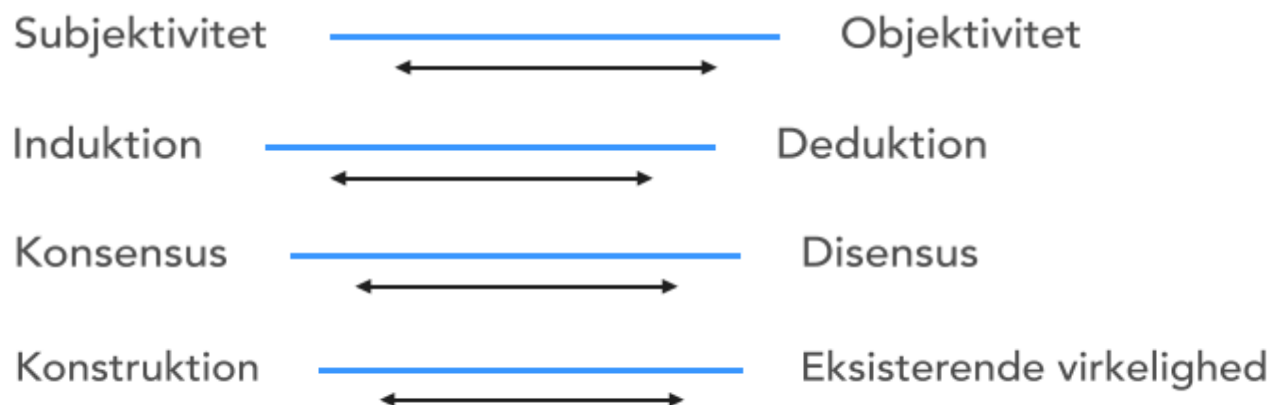
Den sidste metateoretiske antagelse, som vi vil fremhæve, omhandler, hvorvidt man kan tale om, at virkeligheden skal anskues som en konstruktion eller om der derimod foreligger en virkelighed umiddelbart tilgængelig for undersøgelse.

En positivist vil hævde, at der foreligger en verden, der er klart tilgængelig for vores sansning, og som altså eksisterer uafhængigt af et menneskes opfattelse og forståelse af denne. På trods af store forskelle mellem positivismen og hermeneutikken, er hermeneutikere også af den opfattelse, at der foreligger en eksisterende virkelighed.

Strukturalismen og socialkonstruktivismen kan anses som eksempler på det modsatte, nemlig at et forskningsobjekt aldrig på forhånd er givet, men derimod først må konstrueres, hvilket ligeledes er forskerens opgave (Holm 2011: 120-121).

Placering på de metateoretiske antagelser

Ovenstående fire metateoretiske antagelser er antagelser som alle etablerede videnskabsteoretiske retninger forholder sig til. Som beskrevet ovenfor kan man som oftest placere de forskellige videnskabsteoretiske retninger med angivelse af et kryds på den ene eller anden side. Ligeledes gjorde vi os forsøget ved at tage udgangspunkt i disse antagelser som første skridt. Vi fandt dog ud af, at vi ikke kunne placere os med et kryds et sted, som vi kunne med mange af de etablerede positioner. Vi fandt i stedet frem til følgende placering:

Figur 5. Placering på metateoretiske antagelser

Som visualiseret ovenfor illustrerer vi i alle tilfælde vores placering på kontinuummerne over de metateoretiske antagelser, som en pil, der peger ud mod begge yderpoler. Dette skyldes, at vi i en forskningssituation ikke finder det fordelagtigt at tage et endegyldigt valg og dermed placere os ét bestemt sted på kontinuummerne.

Vi er af den opfattelse, at man som forsker ikke kan, eller for den sags skyld skal, forholde sig fuldstændigt objektivt til forskningsfeltet. Vi anser dermed både en subjektiv såvel som en objektiv tilgang som valide måder at tilgå forskningsobjektet, hvorfor man må vurdere, hvad der findes mest hensigtsmæssigt at gøre brug af i en given situation. Derudover er vi af den overbevisning, at et valg mellem en induktiv eller deduktiv tilgang ligeledes er afhængigt af den givne situation, man befinder sig i. I nogle tilfælde er det fordelagtigt at tage udgangspunkt i veletablerede teorier og i andre tilfælde er det mere hensigtsmæssigt at lade empirien føre an. Den metateoretiske antagelse om konsensus og disensus argumenterer vi for på mange måder fordrer hinanden, da det i nogle tilfælde kan være fordelagtigt at søge sammenhæng først, for dernæst at fragmentere analyseobjektet, hvorimod det i andre situationer er mere hensigtsmæssigt først at skille tingene ad, for efterfølgende at søge sammenhæng og helhed. Vi er ligeledes af den overbevisning, at det ej heller er hensigtsmæssigt at foretage et endeligt valg mellem opfattelsen af virkeligheden som en konstruktion eller som en eksisterende virkelighed. Dette skyldes, at vi er af den opfattelse, at der foreligger en eksisterende virkelighed, som umiddelbart er tilgængelig for undersøgelse. Der vil også altid være en aktør, der sanser denne og således også er medvirkende til at konstruere denne.

Ud fra ovenstående placering og beskrivelse af de metateoretiske antagelser, er det således tydeligt, at vi ikke finder det fordelagtigt at angive én bestemt placering på kontinuummerne. Dette betyder, at vi ikke ønsker at vælge entydigt, ligesom vi heller ikke finder det fordelagtigt at udelukke noget fuldstændigt. Vi ser fordele såvel som ulemper forbundet med hver yderpol, hvorfor vi finder det hensigtsmæssigt at lade den givne situation, man som forsker befinder sig i, være determinerende for de valg man træffer.

Som nævnt indledningsvis indikerer både opstillingen af de metateoretiske antagelser, og de derpå angivne pile, ligeledes en forståelse af, at polerne er gensidige afhængige og dermed på mange måder fordrer hinanden. På de måde fremkommer der således et både-og-syn frem for en enten-eller tankegang, hvilket altså kan ses som et udtryk for, at man ikke skal se sig nødsaget til at foretage et endegyldigt valg mellem to modsætninger, da de med fordel kan tænkes som sammenhængende. Dette giver mulighed for at betragte et genstandsfelt fra forskellige vinkler og dermed også inddrage forskellige analytiske tilgange, som kan bibringe forskellige væsentlige indsigter. Det netop omtalte både-og-syn samt pilene, der peger ud mod begge yderpoler, indikerer, at man ikke skal tænke i endegyldige valg, men derimod i bevægelser, der muliggør en vekselvirkning mellem polerne.

Ovenstående er en begyndende beskrivelse af den dialektiske tænkning, der ligger til grund for den situationelle dialektiske videnskabsteori. Inden vi præsenterer den endelige videnskabsteoretiske model, finder vi det nødvendigt med en nærmere beskrevet bevidsthed om, hvilken tradition vi med en dialektisk tænkning og den situationelle dialektiske videnskabsteori skriver os ind i samt hvilke andre inspirationskilder, vi trækker på, hvorfor det i det følgende vil uddybes.

Inspirationskilder

I det følgende præsenteres udvalgte teorier af filosoffer og forskere, som kan siges at være centrale og grundlæggende for dialektikkens historie. Her vil Sokrates' samtale, Karl Marx og Georg Wilhelm Friedrich Hegel fremhæves. Ydermere beskrives en række inspirationskilder, der ligger til grund for den situationelle dialektiske videnskabsteori, da disse er centrale for at forstå tænkningen bag. Her vil vinkler på paradoksteori, polaritetsledelse, pragmatismen, Morgans metaforiske tilgang samt kompleksitetsteori beskrives.

Sokrates' samtale

I oldtidens Grækenland blevet ordet dialektik sat i forbindelse med dialog, og man anså dialektikken som værende et middel til at opnå erkendelse. Den sokratiske samtale er et eksempel på dette. Kvale & Brinkmann (2009) oplister de trin, der er i Sokrates' forhørsform, hvor Sokrates og en anden diskuterer et begreb eller en idé. Sokrates vil bede diskussionspartneren om at definere dette eller denne. Sokrates stiller kritiske spørgsmål og afleder konsekvenser af denne definition og i sidste ende fremsættes en ny definition, og trinene kan gentages på ny (Kvale & Brinkmann 2009: 53-54).

Der er således i samtalen fokus på modsatrettede synspunkter, hvilket kan betegnes som en form for dialektisk tænkning.

Hegelianismen og marxismen

Marxismen, som er opkaldt efter Karl Marx' teorier om kapitalismen, har haft stor betydning og en enorm indflydelse på arbejderbevægelsens politiske grundlag, human- og samfundsvidenskaberne samt en række samfundsforhold. Marx er således en kendt og anerkendt politiker, samfundsteoretiker og ikke mindst kritiker af kapitalismen og har derfor spillet en stor rolle inden for den socialistiske bevægelses historie. Marxismens filosofiske udgangspunkt er dialektisk materialisme (Holm 2005: 80), der er en verdensanskuelse, der betragter verden som værende i konstant bevægelse. For at forstå denne dialektiske materialisme starter vi dog ikke ved Marx, men ved den tyske filosof Georg Wilhelm Friedrich Hegel, hvis arbejde fungerede som udgangspunkt og inspirationskilde for Marx.

Hegel præsenterede for første gang verden, naturen, historien og tænkningen som en proces og dermed som noget, der er i konstant bevægelse, forandring samt udvikling (Pedersen 1994: 27). Han gjorde dermed op med den formelle logik, der også kaldes metafysikken. Denne bar præg af rationalitet og logik. Metafysikken blev udviklet af den græske filosof Aristoteles, der lavede et system for formel logik, som sidenhen har vundet stort indpas. Den formelle logik blev af Hegel anset som værende brugbar til simple udregninger, men han påpegede vigtigheden af at anerkende den formelle logiks begrænsninger og utilstrækkelighed. Når det gælder bevægelser, ændringer, modsætninger og andre komplicerede begivenheder, er den formelle logik ude af stand til at opfatte dette, hvorfor den anses som værende utilstrækkelig som tankemåde (Socialistisk standpunkt 2009: 158-159). Af den grund anvendte og skabte Hegel dialektikken som et nyt verdenssyn, der netop kunne forklare modsætninger, forandringer og bevægelser. Dialektikken, også kaldet forandringers logik, skulle være medvirkende til at belyse, hvordan verden ikke er fast og bevægelsesløs og på den måde et kompleks af færdiglavede ting, men derimod et kompleks af processer, hvoraf der sker en kontinuerlig og vedvarende forandring (ibid.: 158-159).

Hegel var udpræget idealist og mente således, at mennesker såvel som materielle ting var blevet skabt af en guddommelig ånd. Idealister er endvidere af den opfattelse, at udviklingen af den materielle verden styres af idéer, hvilket bevirker, at den materielle verden alene kan siges at være en afspjuling af ideernes verden. (Pedersen 1994: 21 & Loftager 2012: 19-20). Denne idealisme har således konsekvenser for måden, hvorpå Hegel anskuer forandringernes logik, hvilket således kan siges at være forstandens opgave. Problemer og modsætninger er derfor tankemæssige problemer og ikke virkelige problemer, der kan løses gennem menneskers aktive handlinger, eksempelvis gennem klassekamp. Det er derfor op til filosoferne ved hjælp af deres tanker og den absolutte idé at løse samfundsmæssige problemer.

Marx tog som sagt udgangspunkt i Hegels tanker om dialektikken og forandringernes logik, men i den marxistiske filosofi blev den dialektiske metode fjernet fra den idealistiske skal, og på den må-

de blandede han den hegelianske dialektik med moderne materialisme. Heraf opstod begrebet dialektisk materialisme (Holm 2005: 20-21). Modsat idealister er materialistiske tænkere af den opfattelse, at den materielle verden, sådan som vi sanser og udforsker den, er virkelig. Ting eksisterer derved ikke i kraft af, at der er en bevidsthed om dem. Tanker anses således blot som et produkt af hjernen, altså materie (Pedersen 1994: 20-21). Marx fastslog således, at materialisme og dialektik ikke kan adskilles, da verden er materiel og udvikler sig dialektisk (ibid.: 27). Dette bevirker desuden, at mennesket ikke blot er observatør af verden men også aktør, således at mennesket ikke blot er tænkende men i høj grad også handlende (ibid.: 27). Han påpeger således vigtigheden af ikke bare at forstå, men også forandre verden.

Sammen med den tyske socialistiske teoretiker Friedrich Engels udviklede Marx dialektikken og frigjorde den således fra Hegels idealistiske skal, så den kunne anvendes videnskabeligt for at forstå udviklingen af det menneskelige samfund. På den måde er den dialektiske materialisme ikke en abstrakt filosofi, men derimod nært forbundet med praksis. Det karakteristiske for den dialektiske materialismen er forståelsen af, at alt er i konstant bevægelse (ibid.: 22). Ifølge Engels er dialektikken bevægelsens logik og ”de generelle love for bevægelse og udvikling af naturen, det menneskelige samfund og tænkningen” (som refereret i: Socialistisk standpunkt 2009: 163). Dialektikken ser endvidere ting i deres sammenhæng, hvorfor netop modsætninger anses som værende kilden til bevægelse (ibid.: 170). Modsætningers indvirkning på bevægelse og udvikling gør, at man, modsat den formelle logik, ikke kan tale om absolutte eller faste kategorier og ej heller om hverken endegyldige løsninger eller evige sandheder, hvilket betyder, at også modsætninger kun har relativ gyldighed (ibid.: 212).

En næsten strukturalistisk tilgang kommer til syne, eftersom Marx er af den opfattelse, at man skal forsøge at forstå den underliggende modsætningsfyldte udvikling. Selvom der er tale om et enkelt individs handlinger, må disse afdækkes i forhold til underliggende strukturer og dynamikker (Loftager 2012: 39). I denne dialektiske forståelse har begivenheder derved en tilfældig karakter, men de vil altid udspringe som et resultat af en dybere nødvendighed, hvor love styrer forandring og deres indre vekselvirkning. Marx’ dialektiske forståelse er således også baseret på determinisme (Socialistisk Standpunkt 2009: 177).

Da den marxistiske dialektik er utrolig omfattende, er ovenstående blot en ganske kort gengivelse af nogle af de pointer, vi finder relevante at fremhæve, da de bidrager med interessante perspektiver på vores tanker om en dialektisk tænkning. Det essentielle i den dialektiske materialisme, og det vi især knytter an til, er modsætningen som det helt centrale koncept for dialektikken. Modsætninger indgår på én og samme tid i både en kamp og i en enhed. Modsætningers modsatrettethed gør således, at der findes en konstant og kontinuerlig udvikling sted samtidig med, at modsætningerne indgår i en samlet enhed. Betragtningen, at man ikke skal se verden som konstanter, men derimod som et kompleks af processer, anser vi ligeledes som en fordelagtig måde at tilgå sit arbejde, da det er medvirkende til at pege på den kontinuerlige foranderlighed, ligesom det er med til at pege på punkten om, at man ikke kan tale om hverken endegyldige sandheder eller løsninger. Endvidere nævnes

Marx' fokus på, at det ikke alene handler om at forstå men også om at forandre, hvilket vi anser som et væsentligt aspekt af det at forske, og som kan udspringe af en dialektisk tænkning.

Ovenstående pointer stemmer derved godt overens med vores anskuelser om de før opstillede metateoretiske antagelser, som netop angav vigtigheden af bevægelse, som bliver mulig qua modsætninger ligesom vores illustration af en pil, der peger i begge retninger, tydeliggjorde, at man ikke kunne tale om en endegyldig løsning.

Det er dog ikke alle ovenstående pointer, vi knytter an til. Særligt fremkomsten af den strukturelle determinisme, hvor alting, på trods af en vis tilfældig karakter, opstår på baggrund af en dybereliggende struktur og nødvendighed, finder vi vigtig at diskutere. Vi er ikke af den opfattelse, at man nødvendigvis kan tale om, at det er nogle underliggende love, der styrer forandringen, og at forståelsen såvel som forklaringen ene og alene er at finde i nogle dybereliggende strukturer, der kan reduceres til en enkelt hovedmodsætning. Der *kan* være tale om, at der ligger nogle dybere nødvendigheder eller underliggende strukturer til grund for bevægelserne og forandringer men ikke nødvendigvis. Vi argumenterer således for, at bevægelserne, forandringerne og udviklingen ofte vil være et resultat af en mangfoldighed af forskellige elementer, som vi vil komme nærmere ind på ved hjælp af kompleksitetsteorien, som er en anden inspirationskilde.

Som vist er Marx derved af den overbevisning, at historien og bevidstheden udvikler sig gennem modsætninger. Til Hegel, såvel som Marx, knyttes ofte skemaet *tese-antitese-syntese*. Det, der er karakteristisk for Hegels tænkning, er, at han tænker i tre begreber ad gangen frem for blot i to begreber, der udgør et modsætningspar. Hegels pointe med at tænke i tre begreber handler om, at begreber ikke blot står i modsætning til hinanden, men at de udvikler sig i kraft af hinanden, hvilket Hegel kalder for den dialektiske proces. Begreberne *væren*, *intet* og *tilblivelsen* knytter sig til dette. *Væren* beskrives som det grundlæggende, hvortil *intet* beskrives som modsætningen. Begge begreber udgør hinanden, da ingen af dem i princippet kan eksistere og defineres uden tilstedeværelsen af den anden, som således beskriver det tredje begreb, nemlig *tilblivelsen*. Førnævnte skema, *tese-antitese-syntese*, repræsenterer således Hegels tre beskrevne begreber, hvor disse udgør en dialektisk bevægelse, da der sættes en tese, her *væren*, som går over i sin modsætning antitese, her *intet*, hvorefter modsætningen endeligt ophæves som antitese, her *tilblivelsen* (Kjørup 2008: 91-92).

Paradoksteori

Modsætninger eller forskellige former for spændinger har længe været i fokus i det organisationelle liv, men der er mange forskellige måder at tilgå dem på. Som beskrevet ovenfor mente hverken Marx eller Hegel, at den formelle logik eller metafysikken helt tilbage fra Aristoteles tid var tilstrækkelig, da denne er ude af stand til at opfatte og tage hånd om netop modsætninger. Lewis (2000) påpeger ligeledes, hvordan scientific management, der udspringer af den formelle logik, fordrer en polarisering, der baserer sig på en enten-eller tankegang (Lewis 2000.: 762). Smith & Lewis (2011) belyser endvidere, hvordan fokus i denne mere klassiske organisationsteori er rettet mod,

hvilken måde der er den mest effektive at organisere sig på, således at man sammenligner alternativer og vurderer om udfaldet af A eller B er mest effektivt (Smith & Lewis 2011.: 395).

Som en modreaktion på dette opstod der i 1960'erne kontingensteorien, der tilbød et andet perspektiv. Hertil kom et syn på organisationelle systemer som værende mest effektive, når der skabes overensstemmelse mellem interne elementer og eksterne omgivelser (ibid.: 381). Der er herved en epistemologisk antagelse om, at graden af succes afhænger af, hvorvidt der tages højde for og er fokus på de omstændigheder, der omgiver spændingen eller modsætningen, således at man vælger den pol, der i forhold til de givne betingelser og forhold stemmer bedst overens med det interne system og de eksterne omgivelser (ibid.: 381 og 395). Der er således fokus på under hvilke forhold, A eller B er mest effektiv.

Et alternativt syn på dette er et perspektiv med fokus på paradokser, hvor man anser paradokser som noget vedvarende i komplekse systemer, og hvis tæmmet, desuden gavnlige og magtfulde (ibid.: 395). Modsat den klassiske organisationsteori og kontingensteorien er fokus dermed rettet mod hvilke strategier, der kan støtte de modstridende elementer på samme tid (ibid.: 396). Det er derved en tilgang, der belyser, hvordan organisationer kan tage højde for forskellige modstridende krav på samme tid, og spørgsmålet er herved, hvordan organisationer og ledelsen kan beskæftige sig med A og B samtidigt (ibid.: 395).

De ovenstående tre syn på organisationelle spændinger giver et godt indblik i, hvordan man tidligere har håndteret modsætninger, spændinger eller paradokser, og hvordan man gør det nu. Vi finder det relevant at uddybe det sidste perspektiv på paradokser, da det har nogle lighedstræk såvel som fundamentale forskelle i forhold til vores syn på modsætninger og dialektik.

Clegg et al. (2002) definerer et paradoks som "the simultaneous presence of contradictory even mutually exclusive elements" og fortsætter med at skrive; "paradox is thus bounded by two opposites" (Clegg et al.: 482). Lewis (2000) og Smith & Lewis (2011) definerer et paradoks som værende modsatte, men sammenhængende, elementer, der eksisterer samtidigt og varer ved over tid (Lewis 2000: 760 og Smith & Lewis 2011: 382). Hos mange af de teoretikere, der beskæftiger sig med paradokser i organisationer, er der en bred enighed om, at paradokser skal bevares og ikke løses, således at man undersøger og ikke undertrykker dem (Clegg et al. 2000, Lewis 2000, Smith & Lewis 2011). De kan nemlig bibringe læring, kreativitet, fleksibilitet samt udvikling af medarbejderes potentialer (Smith & Lewis 2011: 393).

I litteraturen oplistes der forskellige måder, hvorpå man kan tilgå paradokser og således arbejde med dem på en konstruktiv måde i organisationer. Nogle af disse vil ganske kort belyses, da det, i forhold til udarbejdelsen af den situationelle dialektiske videnskabsteori, er interessant at se nærmere på, hvilket syn den organisationsteoretiske litteratur har på dette.

Poole & Van de Ven (1989) oplister fire metoder, hvortil to modsatte teser, A og B, kan relateres. Den første mulighed er, at A og B adskilles, og man anerkender deres forskelligheder. Den anden mulighed er rumlig adskillelse, hvor man kan anbringe A og B på to forskellige niveauer eller to forskellige steder i den sociale verden. Den tredje mulighed er en tidsmæssig adskillelse, hvor man antager den ene pol på et tidspunkt og den anden på et andet tidspunkt. Den sidste mulighed, som Poole & Van de Ven (1989) nævner, er en syntese, hvor der er fokus på at finde nye perspektiver ud fra polerne, der eliminerer forskellene. Heri ligger et ønske om at løse paradokset ved at separere modsætningerne og finde ud af, hvordan den ene af polerne influerer den anden. Poole & Van de Ven (1989) argumenterer for, at man i praksis kan kombinere de fire ovennævnte tilgange (Poole & Van de Ven: 565-567).

Clegg et al. (2002) beskriver tre måder, hvorpå man kan håndtere et paradoks. Den første mulighed er et valg mellem de to modsatte poler, hvilket de eksemplificerer med *scientific management*. Den anden mulighed eksemplificerer de med kontingensteorien, hvor der her er fokus på at finde balance mellem polerne. Den sidste tilgang er en syntese, hvor man forsøger at integrere modsætningerne og løse spændingen ved hjælp af et kompromis (Clegg et al.: 485-486).

I forlængelse heraf er det relevant at inddrage Smith & Lewis (2011), der argumenterer for, at der forefinder en konceptuel forvirring i de begreber, der anvendes inden for dette felt, hvorfor de forsøger at skabe klarhed over dette. De tre begreber der tages udgangspunkt i er: *paradoks*, *dilemma* og *dialektik*. Som tidligere nævnt definerer Smith & Lewis (2011) paradokser som modsatte, men sammenhængende, elementer, der eksisterer samtidig, hvilket de illustrerer med det taoistiske symbol yin og yang. Ordet dilemma illustreres med en balancevægt, og de forklarer endvidere, at der ved et dilemma er tale om en modsætning med dertilhørende klare fordele og ulemper. Dialektikken anvendes om en vedvarende proces, der forsøger at løse spændinger gennem integration. Tesen A er modsætning til antitesen B og dermed løselige i fremkomsten af et kombineret element, også kaldet syntesen, som igen resulterer i en ny tese osv. (Smith & Lewis 2011: 386-387).

Som sagt søger man typisk inden for paradoksteorien at arbejde med paradokser frem for at undertrykke de iboende modsætninger, da man er af den opfattelse, at det kan afføde noget positivt. Derfor taler de fleste teoretikere også for, at man skal arbejde med paradokserne på en sådan måde, at man ikke tænker enten-eller, og dermed ser sig nødsaget til at vælge én ting. De taler derimod i højere grad for, at man skal tænke i en form for både-og tankegang. Som det blev tydeligt i ovenstående gennemgang af, hvordan man kan tilgå paradokser, blev der flere gange nævnt muligheden for skabelsen af en syntese. Som belyst tidligere i dette afsnit sættes den treleddede dialektiske bevægelse, bestående af *tese-antitese-syntese*, ofte i forbindelse med den hegelianske dialektik og marxismen. Poole & Van de Ven (1989) argumenterer for, at man via en syntese kan finde ud af, hvordan polerne influerer hinanden og således eliminerer forskellene. Clegg et al. (2002) argumenterer ligeledes for, at en mulig tilgang til arbejdet med paradokser går gennem en syntese, hvor man løser spændingen ved at indgå et kompromis. Lig med tankegangen hos Clegg et al. (2002) beskriver Smith & Lewis (2011), hvordan en syntetisering handler om en kombination af to modsatrettede

elementer. Det er blevet tydeligt, at begrebet syntese ofte dukker op i forbindelse med emner, der omhandler modsætninger, hvorfor vi af den grund finder det relevant at forholde os til dette.

Ordet syntese sættes således i relation til det at kombinere to elementer og det at indgå et kompromis. Netop dette leder også tankerne hen på begreberne *tese-antitese-syntese*, hvor der ud fra en kombination af en antitese og en tese opstår en syntese, hvilket derved indikerer en form for sammensmeltning. Dette kan ligeledes anskues som værende et både-og syn, da man herved får noget fra begge poler. Ifølge Smith & Lewis (2011) forefinder der som sagt en konceptuel forvirring mellem forskellige begreber, heriblandt dialektikken, hvortil de uddyber:

”Synthesis stresses the similarities between elements. But by neglecting valued differences, this integration is short-lived” (Smith & Lewis 2011: 387).

Smith & Lewis (2011) argumenterer således for, at en syntese har fokus på ligheder frem for forskelle, og af den grund er de af den opfattelse, at denne form for integration ikke har lang levetid. Ovennævnte forståelser støder man ofte på i forbindelse med ordet syntese. Ud fra vores opstilling af de metateoretiske antagelser, og ud fra vores pointer, der på mange måder kan relateres til både Hegels teori, marxismen og teorierne om paradokser, kan det synes naturligt, at vi i vores dialektiske forståelse ligeledes anvender ordet syntese. Det kunne således være nærliggende at tænke, at vi ønsker at danne en syntese ud fra de modsætninger, vi arbejder med, eksempelvis de metateoretiske antagelser. Som sagt anlægger vi også en både-og tankegang, hvor man ikke er nødsaget til at vælge entydigt mellem to poler, hvorfor man ud fra denne beskrivelse godt kan argumentere for, at der kunne være tale om skabelsen af en syntese.

Vi finder det dog vigtigt at understrege, at vi *ikke* finder det hensigtsmæssigt at benytte begrebet syntese. Ordene kombination, kompromis og integration, og dermed også syntese, leder tankerne hen på noget ligevægtigt og noget mere eller mindre statisk. Af den grund ser vi ikke fordel i at sætte ordet syntese i relation til videnskabsteorien, da det essentielle i denne nemlig er den *bevægelse*, der kan forekomme mellem to modsætninger. Det handler således ikke om at skabe en kombination, men om kontinuerligt at forholde sig til modsætningerne og vekselvirke mellem disse, som det findes relevant i en given situation. Vi argumenterer således for, at måden hvorpå man skal tilgå et paradoks, eller i vores terminologi en modsætning, er gennem bevægelse og vekselvirkning mellem to poler.

Dette er dog ikke ensbetydende med, at betragtningerne om paradoksteorien ikke kan anvendes, eftersom vi er enige i mange af de bagvedliggende tanker. Den grundlæggende tanke om, at paradoksteorien behandler måder, hvorpå man kan tage højde for modstridende krav samtidig, således at både A og B på den ene eller anden måde kan bevares, finder vi yderst relevant. Det er derved blot de strategier, der kan støtte op om de modstridende elementer, som vi ud fra den anvendte teori ikke er enige i.

Polaritetsledelse

Modsætninger er som tidligere nævnt centrale i vores overvejelser i forhold til valg af videnskabs-teoretisk ståsted. Det, at to elementer er hinandens modsvar, arbejder Barry Johnson (1992) med i et ledelsesmæssigt perspektiv. Johnson anskuer virksomheders ledelsesmæssige udfordringer ud fra modsætninger, da han anser polariteter, eksempelvis individet over for teamet, som værende gensidigt afhængige, idet fænomener kun eksisterer i kraft af deres modsætning (Johnson 1992: 23).

Johnson (1992) arbejder ud fra et polaritetslandkort, der illustreres som et koordinatsystem, hvor hver side repræsenterer hver sin modsætningspol. Formålet med polaritetslandkortet er at belyse, hvilke negative og positive elementer, der er forbundet med hver af de to polariteter. De positive konsekvenser oplister i kvadranterne over den horisontale akse, og de negative i kvadranterne under den horisontale akse. Johnson argumenterer således for, at der mellem de fire kvadranter forekommer en bevægelse, der kan visualiseres som et uendelighedsloop. Ifølge Johnson forekommer der således en naturlig bevægelse fra nederste venstre kvadrant, hvor de negative konsekvenser ved den ene pol er oplistet, op mod den øverste kvadrant til højre, hvor de positive konsekvenser ved den modsatte pol er oplistet. Johnson argumenterer endvidere for, at man på et tidspunkt når til et punkt, hvor man vil føle sig mættet af noget og derefter søger mod det modsatte, hvorfor bevægelsen fortsætter ned i den underliggende kvadrant for derefter at søge op i øverste kvadrant til venstre, hvor fordelene fra den første modsætning er og så fremdeles (ibid.: 9-13).

Johnsons tilgang til det at arbejde med modsætninger kræver, at man kan sætte fortegn på modsætningerne og derved prædeterminere, hvilke fordele og ulemper der er forbundet med et modsætningspar. Vi argumenterer dog for, at det i vores tilfælde ikke er en hensigtsmæssig måde at betragte og arbejde med modsætninger på. Dette skyldes, at vi argumenterer for, at hvorvidt noget kan betegnes som værende en positiv eller en negativ konsekvens af en af yderpolerne afhænger af, hvilken specifik situation man står i. Af den grund finder vi det hverken muligt eller hensigtsmæssigt på forhånd at skulle determinere de eventuelle fordele og ulemper, der måtte være som afkast ved forskellige poler (ibid.: 10). Vi er dog enige i Johnsons betragtning om, at der er knyttet fordele og ulemper til hver af yderpolerne. Vi anser dog ikke disse som værende statiske, men derimod varierende og afhængige af situationen.

Johnson påpeger vigtigheden af en både-og tilgang frem for enten-eller tilgang, da han argumenterer for, at man ikke skal være nødsaget til at foretage et endegyldigt valg mellem to poler (ibid.: 24). Paradoksteorien anvendte ligeledes betegnelsen både-og til at beskrive, hvordan det var muligt, ofte ud fra en syntese, at få noget ud af at arbejde med begge poler. Denne kompromis- og kombinationstankegang tog vi som sagt afstand fra, da vi argumenterede for, at dette var en for statisk forståelse, der underminerede vores syn på vigtigheden af en decideret kontinuerlig bevægelse mellem to poler. Johnson tager i langt højere grad højde for dette, da han med uendelighedsloopet visualiserer en bevægelse og dermed også en vekselvirkning mellem polerne. På trods af at uendelighedsloopet illustrerer en cirkulær bevægelse og en vekselvirkning, argumenterer vi for, at den alligevel har en antydning af noget lineært, hvilket skyldes, at man med uendelighedsloopet skal igennem en be-

stemt rækkefølge af kvadranterne. Dette anser vi ikke som en fordelagtig måde at tilgå arbejdet med modsætninger på, da vi er af den opfattelse, at der skal være mulighed for at foretage en langt mere fri vekselvirkning mellem elementerne, sådan som situationen fordrer det.

Pragmatismen

Indtil videre har vi ved hjælp af Hegel og Marx understreget den grundlæggende inspirationskilde til den dialektiske tænkning, ligesom vi har understreget, hvordan modsætninger som det helt centrale fokus er medvirkende til at skabe forandring, bevægelse og udvikling. Paradoksteorien såvel som Johnsons (1992) pointer har endvidere været medvirkende til at belyse, hvordan vi finder det vigtigt at være uafhængige af en kompromis-, integrations-, og kombinationssøgende tilgang, men i stedet søge mod noget, hvor der er mulighed for bevægelse, og hvor der kan vekselvirkes mellem forskellige aspekter, alt efter hvilken situation man befinder sig i. Dette er ikke noget, der kan determineres på forhånd.

Således kommer en næsten pragmatisk tilgang til syne. Pragmatismen fremhæver den videnskabelige praksis interaktion med virkeligheden (Sørensen 2010: 118). Derfor beror teorier og begrebers gyldighed på deres nytte, brugbarhed og praktiske konsekvenser (Rønn 2006: 95 og Hjørland 1993: 93), hvorfor de anses som værende sande, hvis de tjener i praksis. Pragmatikeren John Dewey anlægger et klart gyldighedskrav for viden, der omhandler, at den skal være nyttig i praksis. Dewey sigter endvidere mod en problemløsende tilgang og udtrykker, at:

”En teori er værdifuld, hvis den tillader os at gennemskue og løse et vigtigt problem, det vil sige bidrage til at forbedre den verden, vi lever i” (som refereret i: Sørensen 2010: 119).

Således er der næsten tale om en praktisk idealisme, hvor viden skal være nyttig for det brede samfund. Deweys berømte ord *learning by doing* udtrykker endvidere en opfattelse af, at man i gøren lærer og erkender (Sørensen 2010: 119). Rønn (2006) beskriver endvidere, hvordan der ved pragmatismen er en ontologisk antagelse om, at flere indgangsvinkler til et forskningsfelt kan belyse væsentlige aspekter (Rønn 2006: 119). Dette stemmer overens med vores tidligere nævnte tilgang til forskningsfeltet, hvor der netop skal være mulighed for at inkorporere forskellige tilgange, hvor udgangspunktet netop er, at man skal anvende det, der findes nyttigt og nødvendigt. Vi anser det dog som værende nødvendigt ikke at anskue effektivitet som et ideal, hvilket vi argumenterer for, at pragmatismen kan have en tendens til. Vi understreger derved vigtigheden af refleksion, hvorfor tanker ikke blot skal være et instrument til effektiv og hurtig problemløsning.

Morgans metaforiske tilgang

Organisationsteoretikeren Gareth Morgans (2006) anskuelse af organisationer gennem metaforer er ligeledes interessant at bringe ind i billedet. Morgans tilgang, der kan siges at være multiperspektivisk, tillader forskeren at vende og dreje forskningsobjektet på en lang række leder og kanter, som muliggøre et studie, hvor forskeren gennem forskellige optikker, betragter forskningsobjektet. De

forskellige optikker udgøres hos Morgan af otte metaforer. Morgan beskriver, hvorledes den multiperspektiviske tilgang til forskningsobjekt er nøglen til at erkende, at et enkelt perspektiv langt fra giver os et svar på tingenes tilstand:

“In recognizing theory as metaphor we quickly appreciate that no single theory will ever give us a perfect or all-purpose point of view” (Morgan 2006: 5)

Morgan arbejder i sin metaforiske tilgang ikke efter at finde harmonier og ensartetheder i sine valg af forskellige perspektiver, men arbejder derimod på at opfange de mange forskellige sider af forskningsobjektet, som ellers ville være usynligt for forskeren. Ved at arbejde multiperspektivisk hæves kompleksiteten oftest, men med et mere differentieret analyseredskab til rådighed, tillader det forskeren at komme tættere på forskningsobjektet. Vi argumenter, at der er fordele ved, ligesom Morgans metaforer tillader, at give forskeren mulighed for at anvende flere forskellige vinkler og optikker på et og samme forskningsobjekt.

I Morgans metaforiske tilgang, kan der identificeres mange styrker, som giver værdi til forskerens arbejde og forskningsobjektets blotlæggelse. Vi ser blandt andet fordele i den metaforiske tilgang og det multiperspektiviske perspektiv, da det tillader forskeren at afsøge muligheder for vinkler på forskningsobjektet, samt indtage flere positioner undervejs i arbejdet med at forske, hvilket ellers ikke ville være muligt ved mere begrænsede analytiske tilgange. På linje med Morgan (2006) er vi af den overbevisning, at forskellige perspektiver kan berige forskningens genstandsfelt og dermed forskningsresultatet.

Vi finder det dog relevant at pointere, at vi ikke mener, at svaret er at anvende og vælge så mange perspektiver som muligt, men at vælge de i situationen relevante og passede perspektiver til at undersøge objektet for forskning. Det kan dog også være tilfældet, at situationen muliggør at kun få eller ét perspektiv er relevant at anvende. Det relevante udtræk fra Morgan er, at ved at erkende fra start, at der er et væld af perspektiver og optikker, som kunne være relevante at anvende for at afdække forskningsobjektet, så er det ikke sagt, at der *skal* vælges mere end en. Essensen er en erkendelse af, at der findes flere måder, hvorpå man kan afdække forskningsobjektet.

Et kompleksitetsteoretisk perspektiv

Ud fra ovenstående beskrivelser af forskellige former for dialektisk tænkning er ord som kontinuerlig bevægelse, foranderlighed, udvikling og procesorientering centrale. Derudover er tilgangen nært forbundet med praksis, da vi har argumenteret for, at den specifikke situation, man som forsker befinder sig i, er afgørende for, hvordan man skal tilgå modsætningerne i sit arbejde. Som Hegel, Marx og paradoksteoretikerne har beskrevet det, er dette således et opgør med en klassisk lineær tankegang, hvor man kan se en lige vej fra A til B. I stedet er der tale om langt mere komplekse forhold, som skal tages højde for. Af den grund finder vi det relevant at nævne kompleksitetsteoreti-

kerne Ralph Stacey (2001) og Kim Leck Fischer (2012), da deres syn på komplekse fænomener kan være medvirkende til at belyse dette yderligere.

Stacey (2001) tilbyder et alternativt syn på organisationer og gør således op med forestillingen om organisationer som ting, en leder kan styre i forskellige ønskede retninger, og som derved afføder et bestemt ønsket resultat. Stacey argumenterer nemlig for, at organisationer ikke indordner sig, som man vil have det, blot fordi man har et ønske derom. I stedet præsenterer Stacey begrebet komplekse responsive processer, som dækker over, hvordan det, vi beskæftiger os med i organisationer, er en vedvarende proces af gensidig påvirkning mellem mennesker (Stacey 2011: 54). Fischer benævner ligeledes, hvordan ting til tider arter sig ulogisk og anderledes, end man forventer (Fischer 2012: 55), hvorfor det i forhold til komplekse fænomener er vanskeligt at vide noget med sikkerhed. Han beskriver endvidere, hvordan komplekse fænomener er karakteriseret ved blandt andet åbenhed, bevægelse, dynamik, uforudsigelighed samt følsomhed (ibid.: 73). Komplekse fænomener er således procesformer, der er bestående af dele. Disse vekselvirker og er på den måde en bevægelse på et bestemt sted, som derved former sig på en bestemt måde (ibid.: 74).

Disse kompleksitetsteoretiske perspektiver anses som værende gode til at supplere og opsummere vores tanker om dialektikken. Kompleksitetsteorien er ikke i sig selv en dialektisk teori, men vi argumenterer dog for, at man alligevel kan betegne den som havende ligheder med naturen af den dialektisk tænkning, da der netop gøres op med den lineære tankegang, og dermed også indtages en position, hvor det ikke er muligt at forudse, hvad der kommer til at ske. Dette er ligeledes gældende i vores dialektiske forståelse, da det er situationen, der er det afgørende element. Derfor er det ikke muligt at forudse et endeligt resultat. Kompleksitetsteorien har, som vi, ligeledes fokus på den konstante bevægelse, der forekommer, hvor intet er fast og dermed givet på forhånd. Hvor Marx beskrev, hvordan modsætningerne udsprang af underliggende nødvendigheder, er der her i højere grad tale om tilfældighed, der udgøres af, hvordan den lokale interaktion udarter sig. Dette bevirker endvidere, at man ikke kan lede eller styre modsætninger, men derimod måske i større grad håndtere dem i gøren, mens det sker.

Situationens betydning

Ovenstående inspirationskilder giver således yderligere indblik i, hvilken tradition vi skriver os ind i, når vi, som en del af denne videnskabsteori, adresserer en dialektisk tænkning. Inspirationskilderne har alle, på hver deres måde og med hver deres pointer, beskrevet, hvordan man kan håndtere det at arbejde med modsætninger. Nogle af inspirationskilderne har fokus på at adskille modsætningerne fra hinanden, andre argumenterer for, at man kan sætte fortegn på polerne og derved skifte imellem disse, mens andre igen søger en sammensmeltning og syntese af disse.

Begrebet syntese er meget ofte blevet sat i forbindelse med begrebet dialektik, hvilket vi har argumenteret for ikke er hensigtsmæssigt i forhold til den måde, vi ønsker at beskrive denne videnskabsteori. Ikke desto mindre kan syntese-tænkningen for mange være netop det tankerne ledes hen på, når man hører ordet dialektik. Det er grunden til, at vi kalder denne videnskabsteori den *situationel-*

le dialektiske videnskabsteori, da vi ønsker at understrege den kontinuerlige bevægelse, vekselvirkning og foranderlighed, som vi har beskrevet og fundet inspiration til i de ovenfor beskrevne inspirationskilder.

Vi beskriver således et situationsspecifikt udgangspunkt, som værende determinerende for, hvordan man skal tilgå sit arbejde med modsætninger. Tænker vi tilbage på John Deweys udtryk *learning by doing* samt pragmatismens udgangspunkt om, at al gyldighed beror på nytte, medfører det situationelle fokus, at læren og erkendelsen sker i gøren, altså mens man handler, da det ikke er noget, der kan determineres på forhånd.

Det kompleksitetsteoretiske udgangspunkt sætter også det, der sker i gøren og i den lokale interaktion i fokus. Som beskrevet kan man ud fra dette perspektiv ikke forudse, hvad der kommer til at ske, da det i høj grad udgøres af tilfældighed alt efter, hvordan den lokale interaktion udarter sig. Stacey anvender i den forbindelse også begrebet *in the living present* til at fremhæve og forklare betydningen af enkeltstående situationer, som værende betydningsdannende for livet i organisationer (Stacey 2001: 133).

I den fjerde antagelse ved Dakwar et al. (2017) omhandlende, hvordan *fortid, nutid og fremtid hænger sammen* beskriver de følgende:

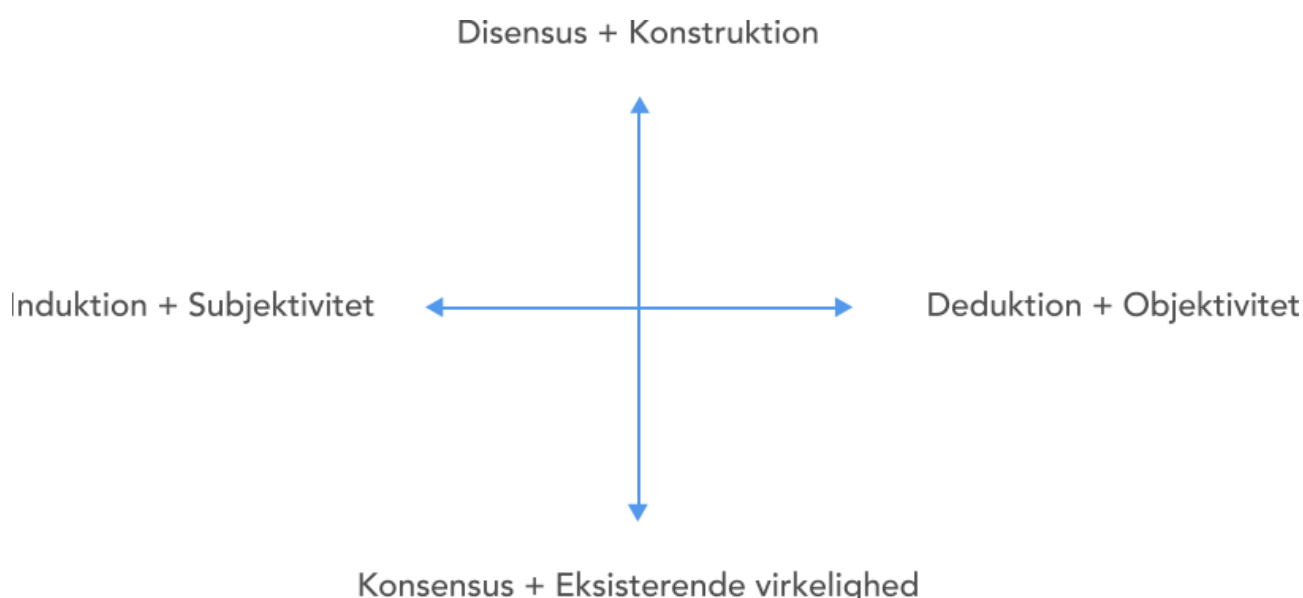
“Det betyder også, at fortid, nutid og fremtid bindes sammen og forstås som interdependente størrelser, som er afhængige af og påvirker hinanden på uforudsigelige måder. Derfor er det individet i interaktionen, der forholder sig på baggrund af fortiden til nutiden og dermed skaber fremtiden” (Dakwar et al: 2017:17).

Dakwar et. al beskriver således, hvordan individet i interaktionen og i gøren er omdrejningspunktet, og at denne i øvrigt er formet af fortiden samt påvirker fremtiden, hvilket er en pointe, vi vender tilbage til senere i artiklen. Det er altså individet i den lokale interaktion *in the living present*, der tilskrives betydning, og som derved selv må forholde sig til, hvad situationen og den lokale interaktion er samt, hvad den muliggør. Grundlaget for enhver handling vil således være situationen i sig selv, som den opleves af individet, der er i den (Den Store Danske: 2013).

Det er således i de enkelte situationer og i de enkelte lokale interaktioner, som udarter sig, at forskeren skal træffe sine valg. Ud fra et kompleksitetsteoretisk perspektiv, argumenterer vi således for, at dette ikke er noget, man vil kunne forudse og derved planlægge på forhånd, da mødet med data eksempelvis kan bringe en i en anden retning, end man havde troet. Netop derfor må man som forsker i løbet af en forskningssituation løbende vurdere, hvilke valg, der er de mest hensigtsmæssige at træffe ud fra de forskellige situationer, man kan komme til at stå i.

De metateoretiske antagelser som et koordinatsystem

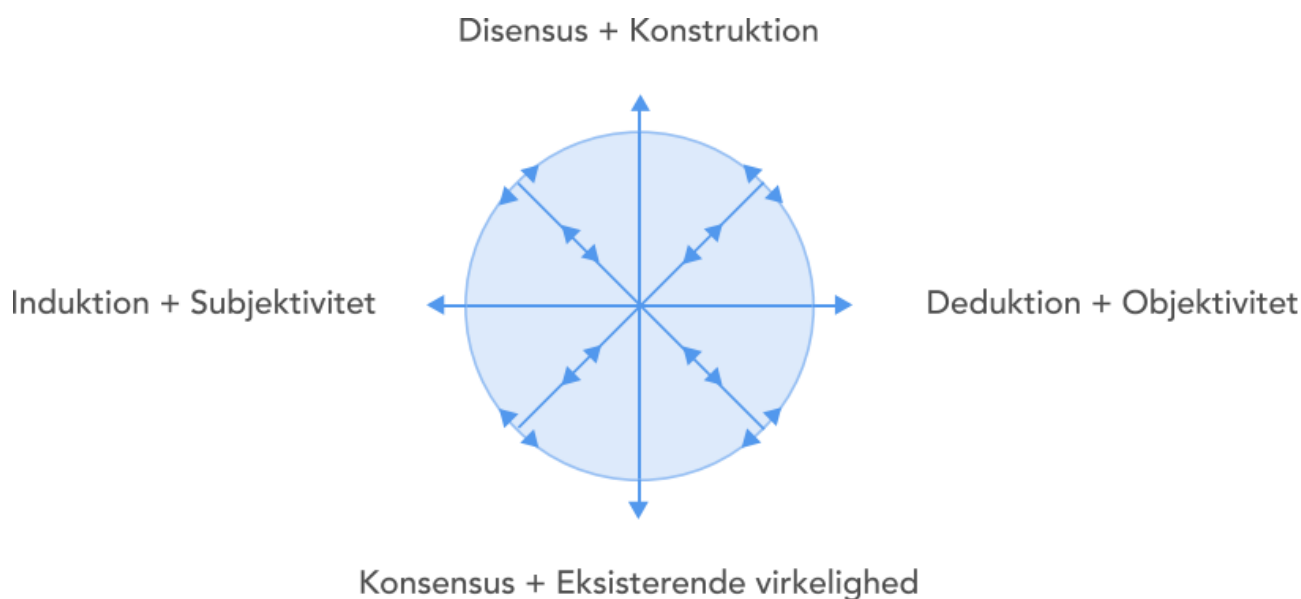
På baggrund af ovenstående beskrivelse af den dialektiske tænkning, vil vi nu vende tilbage til de metateoretiske antagelser, som vi i det følgende vil præsentere i en samlet model kaldet *den situationelle dialektiske model*. De metateoretiske antagelser blev, som tidligere vist, opstillet på en række kontinuummer med det formål at anskueliggøre den situationelle dialektiske videnskabsteoris ontologi. Vi finder det derfor fordelagtigt at opstille de metateoretiske antagelser i et koordinatsystem, da dette dels anskueliggør og visualiserer vores tanker på en mere overskuelig måde, ligesom det giver mulighed for at arbejde ikke bare dialektisk mellem to modpoler, men mellem alle polerne. Efter gennemgangen af koordinatet vil den endelige situationelle dialektiske videnskabsteoretiske model præsenteres. De metateoretiske antagelser overført på et koordinatsystem ser således ud:

Figur 6. Koordinatsystem over metateoretiske antagelser

Der skal hertil kommenteres på sammensætningen af kontinuummerne over de metateoretiske antagelser. Induktion og subjektivitet er placeret sammen, da vi argumenterer for, at et empirisk udgangspunkt i høj grad beror på individuel perception og dermed subjektivitet. Ligeledes er vi af den opfattelse, at et deduktivt udgangspunkt i velfunderede teorier medfører en højere grad af objektivitet. På trods af, at positivisterne ville være uenige med os i denne betragtning, da deres tilgang til forskningsobjektet netop er induktivt, hvilket de mener, er vejen til en objektiv sandhed (Holm 2011: 31), fastholder vi alligevel ovenstående inddeling. Disensus og konstruktion er sat sammen ud fra det argument, at når virkeligheden og forskningsobjektet skal konstrueres, vil der ligeledes være fokus på de enkelte fragmenterede dele, der er med til at udgøre konstruktionen. Modsat disse finder vi således de to sidste, nemlig den eksisterende virkelighed og begrebet konsensus. Disse er sat sammen, da vi argumenterer for, at hvis man er af den opfattelse, at der foreligger en virkelighed umiddelbart tilgængelig for undersøgelse, vil man i højere grad også fokusere på at søge sammenhæng.

Modellen for den situationelle dialektiske videnskabsteori ser ud som følgende:

Figur 7. Den situationelle dialektiske model

Opstillingen på dette koordinatsystem, frem for de tidligere præsenterede kontinuummer, gør det muligt at forholde sig til samtlige metateoretiske antagelser på én gang. Oven på det før præsenterede koordinatsystem er der således illustreret en cirkel med nogle tværgående streger samt pile, der peger i forskellige retninger. Dette er medvirkende til at illustrere de bevægelser, der kan forekomme mellem de metateoretiske antagelser. Pilene og stregerne på tværs af koordinatet illustrerer muligheden for graduering mellem de forskellige metateoretiske antagelser, så man kan indtage forskellige positioner og bevægelser i større eller mindre grad. Dette muliggør, at man ikke skal tænke i endegyldige valg, ligesom man ikke skal tænke i en syntetisering af polerne. Det afgørende for disse bevægelser er som sagt den situation, man befinder sig i. Modellen giver således mulighed for at arbejde med det, der findes mest hensigtsmæssigt i en given situation.

Den situationelle dialektiske model visualiserer dermed også både-og tankegangen, der er et udtryk for, at man ikke skal foretage et endegyldigt valg, men at man derimod kan gøre brug af forskellige tilgange. Dette er et udtryk for, at vi ikke fornægter noget, men derimod ser fordel i at anvende forskellige perspektiver for at belyse forskningsfeltet fra forskellige vinkler og dermed også drage nytte af de gode elementer, der er forbundet med de forskellige tilgange. I den sammenhæng giver det os ligeledes mulighed for at udelukke det, som vi ikke vurderer, er hensigtsmæssigt i en given situation. Ovenstående er således en beskrivelse af vores erkendelsesteori, der peger på, at det mest fyldestgørende bud på at forklare fænomener sker gennem en anskuelse af genstandsfeltet fra forskel-

lige vinkler, som situationelt vælges af forskeren med udgangspunkt i den situation han/hun befinder sig i på et givent tidspunkt.

Forskerens rolle

Ovenstående epistemologi og tankegang adskiller sig markant fra mange andre videnskabsteoretiske retninger, hvor man i mange tilfælde træffer mere eller mindre endegyldige valg, og den dialektiske tænkning kan på mange måder være vanskelig eller måske ligefrem tenderende til tankeprovokerende for nogle. I løbet af den tid vi har udviklet den situationelle dialektiske videnskabsteori er vi derfor stødt på forskellige forbehold i forhold til epistemologien og den dialektiske tænkning, hvilket vi finder relevant at adressere. I forlængelse af dette vil forskerens rolle, i forhold til at anvende den situationelle dialektiske videnskabsteori, også diskuteres, da forskerens valg kommer til at have en stor betydning.

Hvorfor er det så svært at tænke dialektisk?

Det kan for nogle være svært og udfordrende at tænke dialektisk. Som tidligere beskrevet i artiklen knytter den dialektiske tænkning sig ikke til en lineær tilgang og et klassisk organisationsteoretisk perspektiv, men læner sig i højere grad op af et kompleksitetsteoretisk perspektiv, hvorfor vi af den grund anser modsætninger som værende komplekse fænomener. I forlængelse heraf argumenterer vi for, at enten-eller tankegangen og til dels syntese-tankegangen således er et forsøg på at reducere den kompleksitet, der er til stede, af den simple grund, at modsætningerne, og især det at arbejde dialektisk med dem, er komplekst at forholde sig til.

Vi argumenterer ligeledes for, at der hos mange mennesker eksisterer en helt grundlæggende kulturel model om, at man ikke kan eller må foretage både-og valg, men at man i mange af livets henseender skal foretage enten-eller valg. De fleste er nok bekendt med ordsproget at man ikke kan få i både pose og sæk - et ordsprog, som vi vurderer på mange måder er en herskende forståelse for mange aspekter og situationer i livet. Når man står overfor at skulle træffe en beslutning om to modstridende elementer, er det en dybt indlejret forståelse hos mange af os, at vi skal vælge én af tingene, da vi har en kulturel opdragelse, der fortæller os, at vi ikke kan få det hele. Derfor argumenterer vi også for, at den dialektiske tænkning på mange måder kan være dybt tankeprovokerende, da denne netop er et udtryk for, at man *kan* få både-og og endvidere, at man kan vekselvirke mellem modstridende elementer sådan som det findes mest hensigtsmæssigt i en given situation. På trods af, at der hersker en forståelse af, at man ikke kan få både-og, peger Luhmann (2003) på, at vi i mange af livets henseender alligevel har en både-og tilgang som udgangspunkt for vores handlinger:

”Og vi har lært at leve med konflikter og modsigelser. Man kan ikke have bil, og være mod forurening, eller ønske frihed, og indgå i faste forhold, eller være imod karaktersystemet, og slås for gode karakterer. Men det viser sig, at det kan man godt. Man siger både ja og nej, og selvom det er logisk umuligt, er det empirisk muligt. Man lærer at leve med det, og endda gøre det banalt. Man viser sin identitet i måden at omgås modsigelser, som ikke kan løses. Modsigelser er jo ikke umulige i den

forstand, at hjernens processer går i stå, når de står over for en modsigelse. De fortsætter. Der er ikke én afdeling som tager sig af det logiske, og en som tager sig af ulogiske processer” (Luhmann 2003: 12-13)

Luhmann påpeger således, hvordan det, at noget anses som værende logisk umuligt, eksempelvis at arbejde med to modsætninger på én gang, alligevel kan være empirisk muligt, fordi mennesket på mange måder allerede forholder sig ‘både-og’ til mange ting, men måske uden at tænke over det. Vi argumenterer for, at det både er muligt og nødvendigt at erkende den konstante bevægelse, der skal foregå mellem modsætninger. Set i lyset af Luhmanns citat er både-og tankegangen ikke fremmed for os mennesker, men den situationelle dialektiske tilgang til modsætninger, som der argumenteres for i nærværende artikel, hæver kompleksiteten.

Udover at det i sig selv kan være udfordrende at tænke dialektisk, har vi oplevet at blive mødt med en opfattelse af, at den situationelle dialektiske videnskabsteori er et forsøg på en helgardering, da vi ikke, som det ellers ofte er tilfældet, bekender os helt og holdent til én videnskabsteoretisk retning. Den situationelle dialektiske videnskabsteori anerkender derimod flere måder, hvorpå viden frembringes, begrundes og anvendes, da vi argumenterer for, at forskellige vinkler på et genstandsfelt netop kan berige dette. Således kan opfattelsen være, at det er forsøg på at dække os ind, og nogle mener endda, at det er et udtryk for ubeslutsomhed eller manglende erkendelse af, hvilket ben, vi skal stå på. Epistemologien for den situationelle dialektiske videnskabsteori kan dermed opfattes som et forsøg på at beskrive en videnskabsteori, der er altomfattende.

Vi oplever, at ovenstående forbehold for den situationelle dialektiske videnskabsteori resulterer i yderligere to kritikpunkter, som er værd at kommentere nærmere. For nogle resulterer ovenstående forbehold i, at den situationelle videnskabsteori opfattes som det lette valg, da man kan foranlediges til at tro, at alt er tilladt, og at man derved vil få carte blanche til at behandle et genstandsfelt uden at reflektere nærmere. Hos dem, der mener, at den situationelle dialektiske videnskabsteori er et udtryk for en altomfattende teori, munder det ofte ud i spørgsmål om, hvorvidt videnskabsteorien ikke stiller meget store krav til forskeren. Det kan give anledning til en forestilling om, at man skal være yderst kvalificeret for at anvende den, da det vil kræve, at man har fuld indsigt for at træffe beslutninger på baggrund af den givne situationer, man som forsker står i.

Kravet om kendskab, refleksivitet og transparens

Som følge af ovenstående forbehold finder vi det relevant at diskutere forskerens rolle yderligere. Vi argumenterer for, at den situationelle dialektiske videnskabsteori hverken er det lette valg for en forsker, eller at den stiller krav om fuld indsigt fra forskerens side. Derimod er *kendskab*, *refleksivitet* og *transparens* nøgleord for anvendelse af den situationelle dialektiske videnskabsteori.

I forlængelse af ovenstående beskrivelse af udfordringerne ved at tænke dialektisk og kritikken af, at den situationelle dialektiske videnskabsteori kræver fuld indsigt fra forskerens side, er det relevant at inddrage Herbert Simons begreb om *begrænset rationalitet* (Morgan 2006: 76). Dette begreb

dækker over, hvordan beslutningstagere og beslutningsprocesser ikke følger rationelle procedurer, men at beslutningstageren derimod er begrænset af en række forskellige forbehold. Mennesker er begrænset i deres kognitive forståelse og har heller ikke mulighed for at handle på baggrund af en perfekt informationsmængde. De skal derfor bearbejde information på et begrænset grundlag, hvilket medfører, at beslutninger ofte baseres på tommelfingerregler (Buelens et al. 2006: 444-446).

Det at tænke dialektisk handler ikke om at tage en beslutning i en organisation, hvilket Herbert Simons begreb "begrænset rationalitet" typisk sættes i relation til. Vi finder det dog alligevel relevant at inddrage, da det kan være medvirkende til at belyse, hvad der ligger til grund for, hvordan folk handler og dermed også, hvad der er med til at ligge til grund for de valg, en forsker træffer. Efter som mennesker er begrænset rationelle, har vi begrænset mulighed for at bearbejde information. Når man står over for et modsætningspar, kan menneskets begrænsede rationalitet gøre, at det at skulle forholde sig til sådan en form for kompleksitet er vanskeligt, hvorfor menneskets begrænsede rationalitet gør, at man baserer sin holdning på et ufuldstændigt grundlag. En sådan begrænsning på menneskets kognitive forståelse, argumenterer vi for, har stor indflydelse på, hvordan man kan tilgå modsætninger.

Ovenstående anser vi som en yderst vigtig præmis i relation til den situationelle dialektiske videnskabsteori, da intet menneske har fuld indsigt, men derimod er begrænset rationelle. Med den pointe in mente skal den situationelle dialektiske videnskabsteori ikke opfattes som et forsøg på at lave en altomfattende teori, hvor der er krav om fuld indsigt fra forskerens side. Hvis den situationelle dialektiske videnskabsteori var altomfattende, skulle man som forsker konstant have *alt* med i sine overvejelser, hvilket vi vurderer ikke er muligt. At anvende den situationelle dialektiske videnskabsteori kræver dog, at man har *kendskab* til en række tilgange, metoder og teorier så man kan træffe sine beslutninger på et *reflekteret* og velfunderet grundlag for på den måde at være bevidst om og kunne argumentere for sine valg og fravalg.

En forsker vil derfor træffe sine valg ud fra, hvad han/hun har kendskab til i en given situation og i et givent øjeblik. Vi argumenterer i forlængelse heraf for, at forskerens erfaring samt sociale og kulturelle baggrund ligeledes har indflydelse på de valg, der bliver truffet. Sidstnævnte strider direkte imod positivismens såvel som rationalismens opfattelse af, at forskeren er en "objektiv og neutral iagttager uden kulturelle og historiske fordomme" (Holm 2011: 83). Citatet fremsætter en påstand, vi ikke er enige i, da vi argumenterer for, at man som forsker ikke er fordomsfri. Inspirationen til dette synspunkt henter vi fra hermeneutikken og Hans-Georg Gadammers begreber om forforståelse og horisontsammensmeltning. Ifølge disse begreber vil vi altid tilgå et forskningsobjekt og fortolke på baggrund af tidligere forståelser og fordomme. Vi vil som forskere derfor ikke kunne lade være med at bringe vores sociale og kulturelle tankemønstre samt vores fordomme ind i billedet, når vi tilgår et forskningsobjekt. Bansal & Corley (2011) beskriver også, hvorledes man i den kvantitative forskning forsøger at fjerne forskeren fra genstandsfeltet, hvorimod

“Many qualitative researchers assume that the phenomenon being researched and the researcher interact; one cannot be easily separated from the other. The researchers’ role in the research and their voice must be visible in their manuscripts” (Bansal & Corley 2011: 236).

Således kan forskerens kendskab og erfaring ikke tages ud af ligningen, og det vil have indflydelse på, hvordan vi udvælger og selekterer.

Det betyder altså, at forskeren kommer til at spille en central rolle, når den situationelle dialektiske videnskabsteori anvendes som grundlag for forskning. Det skyldes som nævnt, at det er den situation, forskeren står i, der er determinerende for de valg, der træffes, og derudover har vi netop argumenteret for, at forskerens *kendskab* til tilgange, metoder og teorier samt forskerens sociale og kulturelle tankemønstre har indflydelse på de valg, der træffes. Det er vigtigt, at modtageren af forskningsresultatet kan følge processen i forhold til de valg, der træffes og på den måde tydeligt se, hvordan forskeren når frem til sine konklusioner. Dette understreger vigtigheden af *transparens* i forskningen. Vi formoder, at stort set alle forskere er enige med os i dette, men ikke desto mindre finder vi det relevant kort at kommentere på i forhold til den situationelle dialektiske videnskabsteori.

Bansal & Corley (2011) påpeger ligeledes vigtigheden af transparens:

“... Given that there isn’t a single “right” method, researchers must be transparent about how they engaged deeply with a phenomenon and show the evidence for their conclusions. And, to be clear, transparency comes not just from describing data sources and analysis thoroughly, but also from providing rich descriptions of the findings (...) Because discovery can be serendipitous, methodological rigor is conveyed through the authenticity and candor of the text. It is important that researchers be able to describe how they discovered their insight, and how they were able to deepen it further through extended engagement with the focal phenomenon and associated data.”(Bansal & Corley 2011: 236).

Ovenstående citat er således også gældende for dem, der vælger at bruge den situationelle dialektiske videnskabsteori, nemlig at man som forsker skal være tydelig i sine valg. Som tidligere beskrevet vil der, som følge af den situationelle dialektiske videnskabsteori, kunne være forskellige perspektiver på et genstandsfelt alt efter, hvilke valg, der bliver truffet. Det er derfor vigtigt, at man som forsker redegør for og *reflekterer* over sine til- og fravalg, for netop at skabe *transparens* i processen, så man tydeliggør, hvordan og ikke mindst hvorfor, man har truffet de valg, man nu engang har. En måde hvorpå dette kan gøres er at markere den bevægelse, man gør sig i den situationelle dialektiske model. Man skal ikke stræbe efter at angive et præcist punkt eller en præcis placering på modellen, da det i sagens natur vil stride mod den situationelle dialektiske tænkning. Markeringen på modellen skal blot være en indikation på den bevægelse, der foretages i en afgrænset del af projektet - eksempelvis i en analysesituation. I forlængelse af dette kan forskeren kommentere på den bevægelse, der ligger forude og reflektere over valgene. Netop dette kan være medvirkende til at

understrege, at anvendelse af den situationelle dialektiske videnskabsteori ikke er det lette valg, men netop kræver kendskab, transparens og refleksion over processen.

Forskning er et øjebliksbillede

Fordi det netop er den givne situation forskeren står i, der er determinerende for de valg, der bliver truffet, betyder det, at samme emnemæssige forskningsprojekt eller samme problemformulering i et forskningsprojekt foretaget af to forskellige forskere, på baggrund af den situationelle dialektiske videnskabsteori - vil kunne se forskelligt ud. Dette skyldes, at disse forskere tilgår forskningsobjektet med forskelligt kendskab til både emnet, tilgange, metoder og teorier, og de vil ydermere have forskellig erfaring at trække på i processen.

Det betyder ligeledes, at hvis samme forsker foretog samme forskningsprojekt på to forskellige tidspunkter i sit liv, vil dette også kunne se anderledes ud, da man med tiden kan få nyt kendskab og nye erfaringer. Det er dog ikke ensbetydende med, at de første forskningsresultater, hverken vil være forkerte eller ringere. De vil blot være et udtryk for et øjebliksbillede. Dermed argumenterer vi også for, at en analyse, en opgave eller et forskningsprojekt i sin "færdige form", her forstået som den afleverede opgave eller det udgivende forskningsprojekt, netop kun er et øjebliksbillede, der muligvis ville have set anderledes ud, hvis processen var stoppet før, fortsat eller lavet på et senere tidspunkt i forskerens liv, da der herved vil kunne være nye erfaringer og nyt kendskab, der vil kunne blive trukket på.

Den situationelle dialektiske videnskabsteori i teori og praksis

Som nævnt indledningsvis er videnskabsteori et centralt element i videregående uddannelser, ligesom det er et centralt, og ikke mindst omdiskuteret, emne hos mange forskere. Den situationelle dialektiske videnskabsteori er derfor tænkt til operationel anvendelse i forskellige videnskabelige sammenhænge af studerende såvel som forskere. Den situationelle dialektiske model kan således anvendes som grundlag for forskellige former for opgaver, afhandlinger og forskningsprojekter.

Hvis man vælger at arbejde med den situationelle dialektiske videnskabsteori, er det relevant at overveje sit kendskab til de videnskabsteoretiske positioner. Som tidligere nævnt kræver en anvendelse af den situationelle dialektiske videnskabsteori et kendskab til en række tilgange, metoder og teorier. Det er derfor vigtigt, at man som bruger selv vurderer, om man har tilstrækkeligt overblik over, hvilke muligheder videnskabsteoriene og situationen muliggør, for at man kan foretage et begrundet valg af sit perspektiv og dermed sin handling. Som tidligere nævnt skal man som bruger af den situationelle dialektiske videnskabsteori grundigt overveje samt markere den bevægelse, man foretager i den situationelle dialektiske model.

Som tidligere nævnt må man som bruger af den situationelle dialektiske model afklare, hvornår der er tale om forskellige situationer, der kræver en dialektisk vekselvirkning. Som studerende eller forsker kan dette være i forskellige afsnit i en opgave, afhandling eller artikel, der kræver, at man bevæger sig dialektisk mellem de forskellige steder i den situationelle dialektiske model - det kan fx

være i et analyseafsnit, et udviklingsafsnit el.lign., og det kan også være i forhold til at tydeliggøre bevægelserne foretaget i en dataindsamlingsproces.

En vigtig pointe er, at det ikke er et mål i sig selv, at de valgte tilgange, metoder og teorier er dialektiske, men at de skal kunne anvendes situationelt dialektisk i forhold til hinanden. Det er det centrale i den situationelle dialektiske natur, da det giver forskeren mulighed for at foretage valg for at afdække forskningsobjektet, som måske ikke umiddelbart ville ligge lige for eller anvendes i kombination.

På trods af artiklens akademiske afsæt og fokus på forskeren er den situationelle dialektiske videnskabsteori ikke kun tiltænkt anvendelse i den akademiske verden, men i lige så høj grad i praksis. Det kan både være på ledelses- og medarbejderniveau i offentlige såvel som private organisationer. Det er dog nok de færreste steder, at medarbejdere og ledere til daglig diskuterer videnskabsteoretiske ståsteder, og vores ambition med denne artikel er heller ikke at få dem til det. Når vi så alligevel siger, at den situationelle dialektiske videnskabsteori også er tiltænkt anvendelse i praksis, er det fordi, at vi ser mulighed i at applicere den situationelle dialektiske tænkning på mange forskellige områder.

Tanken er derfor ikke, at ledere og medarbejdere i offentlige og private organisationer skal anvende den situationelle dialektiske videnskabsteori på samme operationelle og konkrete måde, som vi håber, at studerende og forskere vil anvende den. I praksis skal den situationelle dialektiske videnskabsteori i stedet ses som en måde at betragte samt tilgå sit arbejde på, og håbet er her, at nogle vil finde inspiration i den situationelle dialektiske tænkning, der ligger bag den præsenterede videnskabsteori, og applicere det i sit arbejde for på den måde at udforske forskellige muligheder ud fra de situationer, de står i og således omfavne den mangfoldighed af muligheder, der foreligger.

Bibliografi

Bansal, Pratima og Kevin Corley (2011). "The coming of age for qualitative research: Embracing the diversity of qualitative methods". I: *Academy of Management Journal Vol 54, nr. 2*. 233-237

Buelens, Marc et al. (2006). *Organizational Behavior*. Berkshire: McGraw-Hill Education. (3. udgave).

Clegg, Stewart R. Et al. (2002). "Management Paradoxes: A Relational View. I: *SAGE Publications, Vol. 55, No. 5*. 483-503.

Collin, Finn & Køppe, Simo (2008). *Humanistisk videnskabsteori*. DR Multimedie. (2. udgave, 5. oplag).

Dakwar, Julia Rytter, Anne-Christine Rosfeldt Lorentzen & Smedegaard, Flemming (2017): "Ni antagelser om Situationel Dialektisk Videnskabsteori" I: *Det Ny Merino, nr. 13*. Syddansk Universitet: Institut for Sprog og Kommunikation.

Fischer, Kim Leck (2012). *Chefen, snurretoppen og Taylors ketsjer – En kritisk bog om ledelse af bevægelse – i bevægelse*. Odense: Syddansk Universitetsforlag. (1. udgave).

Hjørland, Birger (1993). *Emnepræsentation og informationssøgning – Bidrag til en teori på kundskabsteoretisk grundlag*. Göteborg: VALFRID.

Holm, Andreas Beck (2005). *Karl Marx*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag. (1. udgave).

Holm, Andreas Beck (2011). *Videnskab i virkeligheden – en grundbog i videnskabsteori*. Frederiksberg: Samfundslitteratur. (1. udgave, 2. oplag).

Johnson, Barry (1992). *Polarity management – Identifying and Managing Unsolvable Problems*. Massachusetts: HRD Press, Inc.

Kjørup, Søren (2008). *Menneskevidenskaberne – humanistiske forskningstraditioner 2*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag. (2. udgave).

Klausen, H. Søren. (2013. 2. februar) *Situation*. Lokaliseret d. 27. februar 2017 på: <http://denstoredanske.dk/index.php?sideId=159474>

Kvale, Steiner & Brinkmann, Svend (2009). *Interview – Introduktion til et håndværk*. København: Hans Reitzels Forlag. (2. udgave, 5. oplag).

- Lewis, Marianne W. (2000). "Exploring Paradox: Toward a more Comprehensive Guide". I: *Academy of Management Review*, Vol. 25, No. 4. 760-776.
- Loftager, Jørn (2012). *Karl Marx*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag. (1. udgave)
- Luhmann, Niklas (2003). *Iagttagelse og paradoks – Essays om autopoietiske systemer*. København: Reprint. (1. udgave, 2. oplag).
- Morgan, Gareth (2006). *Images of Organizations*. California: Sage Publications, Inc.
- Pedersen, John Max (1994). *Marxisme og leninisme for begyndere*. Forlaget Arbejderen.
- Poole, Marshall Scott & Van de Ven, Andrew (1989). "Using Paradox to Build Management and Organization Theories". I: *Academy of Management Review*, Vol. 14, No. 4. 562-578.
- Rønn, Carsten (2006). *Almen videnskabsteori for professionsuddannelserne – Iagttagelse, viden, teori, refleksion*. København: Alinea. (1. udgave).
- Smith, Wendy K. & Lewis, Marianne W. (2011). "Toward a Theory of Paradox: A Dynamic Equilibrium Model of Organizing". I: *Academy of Management Review*, Vol. 36, No. 2. 381-403.
- Stacey, Ralph D. (2001). *Complex Responsive Processes in Organizations – learning and knowledge creation*. London: Routledge.
- Stacey, Ralph (2011): *Strategic management and organisational dynamics – the challenge of complexity 6th ed.* Essex: Pearson Education Limited.
- Socialistisk Standpunkt (2009). *Hvad er marxisme?* København: Socialistisk Standpunkt. (1. udgave).
- Sørensen, Asger (2010). *Om videnskabelig viden – gier, ikke og ismer*. Frederiksberg: Samfundslitteratur. (1. udgave).